

El brigadier Antoni Tur i Barrueta

per Cristòfol Guerau d'Arellano i Tur

La lectura del Full de Serveis del brigadier Antoni Tur i Barrueta (Eivissa, 1791 – Sevilla, 1833), especialment de l'apartat que fa referència a campanyes, batalles i accions de guerra en què participà, permet veure de seguida que ens trobam davant la figura d'un militar destacat. L'esmentat apartat mostra l'itinerari professional d'Antoni Tur i ens assabenta que intervingué en fets que la història ha considerat amb el pas del temps com a remarcables.

Comença l'escrit al tercer i definitiu setge que patí la ciutat de Girona el 1809, a la Guerra del Francès. Trobam Antoni Tur, aleshores cadet del regiment d'infanteria de Borbó, de 17 anys, defensant el castell de Montjuïc i la caserna dels Alemanys dels assalts dels francesos, en els mesos de juliol i setembre respectivament. Les dues fortificacions caigueren successivament a mans de l'exèrcit francès. Antoni Tur fou fet presoner, però fugí i es presentà de nou al seu regiment. El general i governador de la plaça militar de Girona, Marià Álvarez de Castro, encara dins el període de resistència de la ciutat, el 29 d'octubre de 1809, concedí al jove Antoni Tur el seu primer ascens, el grau de subtenent, pel particular mèrit mostrat en defensa de la ciutat. Més endavant li seria atorgada la Creu de Fama de Girona.

Finalitza l'escrit amb la derrota de l'exèrcit espanyol en la que fou la transcendental batalla d'Ayacucho, a ultramar, al virregnat del Perú, el 9 de desembre de 1824. Antoni Tur, aleshores brigadier, de 33 anys, juntament amb altres generals realistes i sota el comandament del virrei del Perú José de la Serna, fou derrotat i

capitulà davant l'empenta de les forces independentistes colombianes i peruanes dirigides pel general Antonio José de Sucre. La derrota d'Ayacucho significà per a Espanya la pèrdua del virregnat del Perú i la fi de l'imperi colonial a Amèrica del Sud.

Entre aquestes dues dates tota una sèrie d'actuacions en campanyes relacionades –sempre– amb l'ocupació de la Península per les tropes napoleòniques (setges que patí la ciutat de València el 1810 i 1811, batalla de Castalla de 1812, etc.) o amb la guerra contra els independentistes del Perú (expedició al “Mar del Sur” el 1818, bloqueigs del port i la plaça del Callao de 1819, batalles d'Ica i de Moqueda dels anys 1822 i 1823 respectivament, etc).

Pensem que Antoni Tur i Barrueta no és conegut a Eivissa. En aquest escrit volem donar a conèixer alguns elements biogràfics relacionats amb la seua carrera professional i, al mateix temps, aportar dades relatives al seu origen i a la seua família. Per al millor coneixement de la trajectòria militar d'Antoni Tur transcrivim al final d'aquest escrit, com annex 1, l'apartat del Full de Serveis relatiu a les campanyes en què participà. Hi afegim algunes notes de caràcter complementari.

Per a l'elaboració de l'escrit ens hem basat principalment en les següents fonts documentals i d'informació:

1. Full de Serveis i expedient matrimonial d'Antoni Tur i Barrueta (Archivo General Militar de Segovia).

2. Carta d'Antoni Tur dirigida al general peruà Antonio Gutiérrez de la Fuente, l'original de la qual es conserva a la Biblioteca Lilly

(Lilly Library), col·lecció llatinoamericana (Latin American MSS, Perú), d'Indiana University, Bloomington (Indiana), EUA.

3. Dades genealògiques dels Tur i Barrueta proporcionades per Joan Planells i Ripoll, canonge regent de l'Arxiu de la Pabòrdia d'Eivissa.

4. Dades d'Antoni Tur i Barrueta i de la família Tur i de Burgos proporcionades per Faustino Selva i Ferrándiz, llicenciat en Història, i per Francisco Tur de Montis i Figueroa, advocat, a partir de la publicació interna de la Societat del Sagrat Cor: *Lettres Annuelles de la Société du Sacré-Coeur*, tom 1920-1922, 1a part, vol. II, p. 392-411.

Volem agrair a Joan Planells i Ripoll, Faustino Selva i Ferrándiz i Francisco Tur de Montis i Figueroa les informacions que desinteressadament ens han proporcionat en tot moment.

I a la Lilly Library, de la Universitat d'Indiana (Bloomington), EUA, també el nostre agraïment per facilitar-nos de forma altruista una còpia de la carta manuscrita d'Antoni Tur que es conserva a l'esmentada biblioteca.

La família

Antoni Tur i Barrueta va néixer a Eivissa (Dalt Vila) el dia 3 de setembre de 1791. Fill de Marià Tur de Francesc (Marià Tur i Riera) i de Manuela Barrueta de Joaquim (Manuela Barrueta i Anglada). Fou batejat a l'església parroquial de la Catedral d'Eivissa el dia 4 de setembre per mossèn Blai Tur i Carreres “Damià”, coadjutor de la parròquia. Foren els seus padrins el doctor Josep Palau de Vicent i Magdalena An-

glada de Narcís. Així consta en la certificació de la còpia del llibre de baptismes que va incorporada al Full de Serveis d'Antoni Tur.¹

El pare, Marià Tur i Riera, de la línia genealògica dels Tur "Damià", ciutadà de mà major, capità de les milícies de l'illa de Formentera, es casà tres vegades. El primer matrimoni fou amb Elisabet Calbet i Gotarredona, del qual tengué dues filles, Antònia (1769) i Llúcia (1770). El segon, l'any 1771, fou amb Maria Antònia Botino i Bermeu, del qual nasqueren dos fills més, Francesc (1771) i Àgata (1775). El tercer casament, l'any 1775, amb l'esmentada Manuela Barrueta i Anglada, li donà nou fills: Maria (1777), Francesc (1779), Joaquim (1781), Marià (1781), Anna Maria (1785), Marià (1787), Joaquima (1788), Antoni (1791) i Vicent (1795).

La mare, Manuela Barrueta i Anglada, era filla d'un militar d'origen navarrès destinat a la guarnició d'Eivissa.²

Dels germans d'Antoni, Marià (Eivissa, 1787) cursà la carrera militar i assolí l'alta graduació de brigadier d'infanteria; a l'arxiu militar de Segòvia es troba el seu Full de Serveis. Vicent (Eivissa, 1795), el menor dels germans, probablement també seguí la mateixa professió de Marià i d'Antoni, però no disposam de la documentació que ho acrediti. Tanmateix sabem que al virregnat del Perú, amb la graduació de coronel o tinent coronel, formà part de l'exèrcit insurrecte que lluità contra l'exèrcit reialista espanyol a la batalla d'Ayacucho.³ Tot indica que Vicent Tur, inicialment oficial reialista, mudà de bandera i s'apuntà a la causa independentista. Per consegüent, els germans Antoni i Vicent Tur foren adversaris en l'esmentada batalla.

La trajectòria militar

Antoni Tur ingressà a l'exèrcit com a cadet del regiment d'infanteria de Borbó el 4 d'abril de 1809. Tenia la condició de noble i gaudia d'una salut o constitució robusta.

Es poden establir dues etapes ben diferenciades en la vida professional d'Antoni Tur. La primera, entre 1809 i 1824, correspon al període de participació en les esmentades guerres contra l'ocupació francesa de la Península i contra l'alçament independentista del Perú. Fou una etapa molt activa, de dedicació exclusiva a la milícia, que comportà una arriscada i valenta actuació d'Antoni Tur.

En la Guerra del Francès intervingué des de 1809 fins a 1812; en la guerra contra els independentistes peruans, des de 1818 fins a 1824 (batalla d'Ayacucho). Hi ha un buit informatiu entre el 1813 i el 1818, ja que no figura al Full de Serveis que realitzàs cap campanya militar ni tampoc s'indica el lloc d'aquartament. Sabem que el 17 de setembre de 1812 ascendí al grau de tinent (aleshores Antoni Tur es trobava destinat al regne de Múrcia, que patia una important epidèmia de febre groga), i que el 19 de desembre de 1813 fou nomenat capità i destinat al regiment Cantàbria. Reapareix amb aquesta mateixa graduació i regiment a Cadis, l'any 1818, formant part del contingent militar que s'embarcà en la malaurada expedició "Mar del Sur", amb destinació al Callao, per reforçar l'exèrcit reialista.⁴

Dins aquesta primera etapa els ascensos del militar eivissenc per accions de guerra foren constants. El desembre de 1824, fi d'aquest període, als 33 anys, era general de brigada (vegeu detalls en l'annex 1).

La segona etapa, entre 1825 i 1830, comprèn el període que va des del retorn a Espanya (1825) fins al desembre de 1830, data en què queda tancat el seu Full de Serveis. En aquest segon període desenvolupà les funcions de "comissionat" per passar revista d'inspecció al "Cos d'invàlids inhàbils i companyia d'hàbils de la província de Sevilla" (1826) i de "cap de brigada dels voluntaris reialistes de la província de Sevilla" (1827-1830). Com a brigadier, va romandre en situació de "qualificació sense destinació".

Antoni Tur finalitzà el segon període de vida professional als 39 anys i amb la mateixa graduació de l'etapa anterior.

Aquest segon període, sorprenent comparat amb l'anterior, amb funcions molt secundàries i allunyades de les autèntiques responsabilitats militars inherents a un general, ens permet pensar que el brigadier Tur fou víctima de la prevenció que des de la metròpoli es generà contra el conjunt dels comandaments militars que tornaren derrotats del Perú després de la batalla d'Ayacucho.

Un clima polític enrarit

La derrota i capitulació d'Ayacucho, com havíem assenyalat, significà per a Espanya la fi del domini colonial a Sud-amèrica. Un esdeveniment tan decisiu provocà a la Península una forta polèmica, i es feren judicis apassionats respecte a les responsabilitats dels caps militars en el desenllaç de la batalla. El prestigi i la perícia demostrats pels mateixos comandaments militars en altres conteses així com la correlació de forces –superiors les reialistes–, no feia preveure la rendició de l'exèrcit espanyol. En la controvèrsia encetada es va

1. Còpia de la certificació signada pel coadjutor de la parròquia de Sant Pere Apòstol de la Catedral d'Eivissa, Josep Ferrer, el 9 de desembre de 1813, i legalitzada pels notaris Josep Juan i Josep Gotarredona el 16 de juny de 1814.

2. Dades facilitades per Joan Planells i Ripoll.

3. "Ayacucho, triunfo de América", *El Reportero de la Historia*, aportat per JMM. Dijous 9 de desembre de 2004. www.reporterodelahistoria.com

4. Vegeu la nota de l'expedició "Mar del Sur" a l'annex 1.

arribar a insinuar que el resultat d'Ayacucho s'havia pactat prèviament⁵. El fet és que els comandaments vençuts van ser durament criticats, no tornaren a ascendir, i foren anomenats de forma despectiva públicament i privada “los ayacuchos”.⁶

Només sis dies abans de la desfeta d'Ayacucho, el 3 de desembre de 1824, Antoni Tur havia assolit al camp de batalla —combat de Corpahuaico o Matará— la graduació de brigadier. Així ho explica el seu Full de Serveis: “[...] y el 3 de Diciembre [de 1824] se le mandó atacar la retaguardia enemiga, les dispersó dos Batallones, causó inmensidad de muertos, heridos y prisioneros, y casi todo el parque quedó en su poder, por cuyo singular hecho fue nombrado Brigadier en el Campo de Batalla”.

En referència a la dita acció de Corpahuaico i a l'actuació del batalló Cantàbria, que comandava Antoni Tur, el general reialista Andrés García Camba diu en les seues memòries: “[...] y fue tan imponente la violencia del primer choque de los realistas, que a haber durado el día las armas españolas hubiesen probablemente conseguido la más completa victoria, porque el ardoroso arrojo de los cuerpos de la vanguardia, particularmente de Cantabria, que arrolló y dispersó al famoso batallón Rifles de Colombia, habrían inflamado la noble emulación de los demás cuerpos del ejército real, y sería muy difícil entonces que nada les resistiera”.⁷ I el general anglès William Miller, al servei de les tropes peruanes i colombianes d'Antonio José de Sucre, també en les seues memòries, en descriure els fets esmentats, es refereix a Antoni Tur amb aquestes pa-

raules: “El coronel Tur del ejército español fue ascendido a brigadier en el campo mismo de batalla por su bizarro comportamiento”.⁸

Respecte al fet d'Ayacucho, el Full de Serveis d'Antoni Tur, de forma concisa, diu: “Se halló en la desgraciada Batalla de Ayacucho en 9 de Diciembre de 1824 y fue el último con su Regimiento en ceder el Campo; de resultados de esta Capitulación pasó a Lima donde fue preso y conducido de cárcel en cárcel a la costa del Sur hasta Pisco”.

La derrota d'Ayacucho estroncà la carrera militar d'Antoni Tur, tot i els mèrits que li varen ser reconeguts

La derrota i capitulació d'Ayacucho va estroncà la carrera militar d'Antoni Tur.

Volem assenyalar, per la relació que hi pugui haver amb la política de reserva adoptada amb els comandaments derrotats a Ayacucho, que els mateixos caps militars, o una part d'ells, foren protagonistes dins el Trienni Liberal (1820-1823) del Motí d'Aznapuquio (29 de gener de 1821), aixecament militar que causà al Perú la caiguda del virrei absolutista Joaquín González de la Pezuela i el nomenament de José de la Ser-

na, d'ideologia liberal. Els oficials d'Aznapuquio (nom del campament militar situat al nord de Lima) responsabilitzaren el virrei Pezuela dels mals resultats de les operacions militars contra els insurrectes —entre els quals destaquen el desembarcament al Perú de l'expedició del general San Martín, el setembre de 1820, i les victòries del general Álvarez de Arenales a la “Sierra”—, fets que foren en bona part la causa de l'aixecament militar.⁹ No tenim cap constància documental que pugui relacionar Antoni Tur —aleshores tinent coronel— amb aquest motí, però sabem pel seu Full de Serveis, que estigué acampat al llarg de cinc mesos de l'any 1820 en aquest campament d'Aznapuquio i que intervingué en expedicions militars molt dures contra el general insurrecte Álvarez de Arenales.

La represa absolutista de Ferran VII (1823-1833) no sembla aliena a la política de prevenció adoptada. Recordem que dins la “dècada ominosa” es crearen, entre altres, la *Junta de Purificaciones* i les *Comisiones Militares* destinades a depurar els funcionaris liberals i els col·laboradors del liberalisme, i molts liberals hagueren d'exiliar-se per evitar la presó o la repressió.

El general eivissenc, tan prompte arribà a Espanya després de ser alliberat a Pisco (1825), sens dubte conscient de l'ambient de cautela que l'envoltava, sol·licità una certificació de la *Junta de Agravios y Purificaciones de la Capitanía General de Andalucía* perquè qualificàs “la conducta política y militar [per ell observada] en los dominios de América de donde procede”. La certificació, signada a Sevilla el 7 de desembre

5. DELGADO, Jaime (dir.), *Gran Enciclopedia de España y América: Desarrollo e Independencia* (tomo V), Espasa-Calpe-Argantonio, Madrid 1984.

6. “Ayacucho, triunfo de América”, *El Reportero de la Historia*, aportat per JMM, dijous 9 de desembre de 2004. Íbidem. Vegeu també www.reporterodelahistoria.com. Vegeu també DELGADO, Jaime (dir.), *Gran Enciclopedia de España y América: Desarrollo e Independencia* (tomo V), Espasa-Calpe-Argantonio, Madrid 1984.

7. GARCÍA CAMBA, Andrés, *Memorias para la historia de las armas españolas en Perú*, Madrid 1846.

8. Cita extreta de les *Memorias para la historia de las armas españolas en Perú*, de García Camba, que fa menció al que diu el general William Miller en les *Memoirs of general Miller, in the service of the republic of Peru* (obra escrita per John Miller, germà del general i publicada a Londres el 1828).

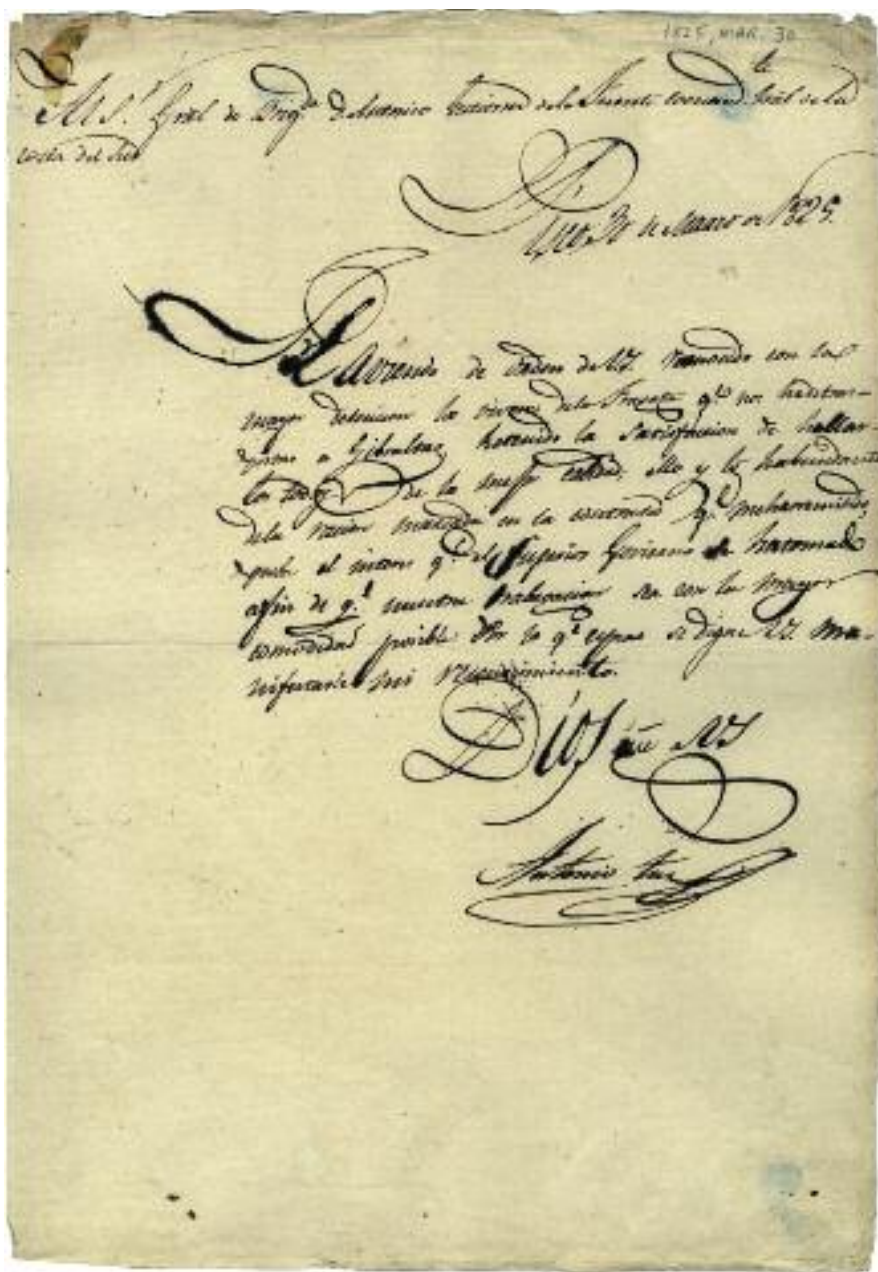
9. BARADO, Francisco, “Guerra separatista de América: Aznapuquio”, *La Ilustración Española y Americana*, número XLIII, 22 de novembre de 1895, p. 291-295.

de 1825, dóna fe del seu correcte comportament “político y religioso, no menos que el militar”. Malgrat tot, restà fins al desembre de 1830, data de tancament del seu expedient com a militar, amb funcions circunstancials. Transcrivim la dita certificació, com annex 2, que forma part de la documentació complementària del Full de Serveis.

Els germans Tur a la batalla d'Ayacucho

Respecte a la dura situació en què es trobaren els germans Antoni i Vicent Tur a la batalla d'Ayacucho (recordem que Antoni era general de brigada de l'exèrcit reialista, i Vicent, coronel o tinent coronel de l'exèrcit independentista), hem de dir que no fou un cas excepcional en la història emancipadora de les colònies espanyoles de Sud-amèrica. La presència d'americans (criolls, indis, mestissos) i espanyols en bàndols adversaris fou un fet constant en les revoltes independentistes d'Amèrica del Sud, la qual cosa mostra en opinió d'alguns historiadors el caràcter de guerra civil que tengueren aquells alçaments.¹⁰ El cert és que un nombre significatiu de tropes i comandaments espanyols –aquests últims especialment d'ideologia liberal– desertaren i passaren a formar part dels exèrcits de les futures nacions.

Antoni i Vicent Tur, abans de l'inici de la batalla d'Ayacucho, foren també participants de la curiosa cerimònia de comiat que tengué lloc entre els familiars d'ambdós exèrcits i que ha passat a la història com una peculiaritat d'aquella contesa. S'ha dit que fou el propi brigadier Tur qui el 8 de desembre de 1824 sol·licità i aconseguí una treva de mitja hora a fi que els parents i amics d'ambdós bàndols s'acomiadassin. El retrobament dels germans Tur i

Carta d'Antoni Tur dirigida al general peruà Antonio Gutiérrez de la Fuente, l'original de la qual es conserva a la Biblioteca Lilly (Lilly Library), col·lecció Latino-Americana (Latin american MSS Perú), de la Indiana University. Bloomington (Indiana), EUA.

Barrueta –que ploraren abraçats abans de reintegrar-se als respectius exèrcits– és recollit històricament.¹¹ Sabem que Vicent Tur també sobrevisqué a la batalla d'Ayacucho.¹²

El militar Antoni Tur i Barrueta, després de la capitulació, fou

empresonat, i en virtut de les estipulacions de la Capitulació d'Ayacucho –molt favorables envers els vençuts–, alliberat i embarcat a Pisco cap a la Península el 30 de març de 1825. Arribà a Cadis el dia 19 de setembre de 1825.

10. DELGADO, Jaime (dir.), *op. cit.*

11. HOYOS PÉREZ, Josefina, “Ayacucho”, *Historia y Vida*, número 485, agost 2008. “Ayacucho, triunfo de América”, *El Reportero de la Historia*, aportat per JMM, dijous 9 de desembre de 2004. www.reporterodelahistoria.com.

12 Informació oral proporcionada per Joan Planells i Ripoll el 29 de març de 2009.

Una carta d'Antoni Tur i el retorn a Espanya

En relació al viatge de retorn cap a Espanya del militar eivissenc, i probablement d'altres oficials derrotats, donam a conèixer (il·lustració de la pàgina anterior) una carta d'Antoni Tur adreçada al general peruà Antonio Gutiérrez de la Fuente, comandant general de la Costa Sur del Perú.¹³ És un curt escrit de reconeixença al govern peruà per la qualitat i abundància de les provisions que ha previst per al viatge de retorn a la Península, a Gibraltar, en una fragata. La carta és escrita a Pisco, el 30 de març de 1825, i concorda amb el port i la data de sortida de la narració del Full de Serveis d'Antoni Tur, excepció feta del port d'arribada, que segons el Full de Serveis fou el de Cadis i no el de Gibraltar. El contingut de la carta deixa veure el tracte atent que els vencedors tingueren cap als vençuts, en la línia ja esmentada del que fou una capitulació honorable per als espanyols.¹⁴

Matrimoni, descendència i mort

Des de Sevilla, el 21 de març de 1829, als 37 anys, Antoni Tur sol·licità reial llicència per casar-se amb María del Amparo de Burgos y Mendicute, soltera, de 28 anys. Obtingué la llicència el 14 de maig de 1829.

María del Amparo era natural de Sevilla, nascuda el dia 22 de febrer de 1801 i batejada el dia següent a la Capilla del Sagrario de la Santa Iglesia Patriarcal de Sevilla. Filla de Miguel de Burgos i de Teresa de Mendicute, de família noble segons acredita la documentació aportada a l'expedient matrimonial.

Antoni Tur i María Amparo de Burgos contragueren matrimoni poc temps després d'obtenir la

llicència reial. El matrimoni tengué dues filles, Teresa, nascuda el 12 d'octubre de 1830, i Manuela, l'any 1832.

La filla gran, Teresa, esdevendria amb els anys una prestigiosa monja de la Societat del Sagrat Cor. La mare Tur, com era coneguda, intel·ligent i culta, assolí càrrecs de responsabilitat. Fou superiora i mestra general en convents i col·legis del Sagrat Cor d'Espanya: Leganitos (Madrid), Sarrià (Barcelona), Saragossa, Palma de Mallorca... i d'Amèrica (l'Havana, Puerto Rico i Mèxic); i fundadora del de So n'Espanyol a Palma de Mallorca (1902). Fou també educadora i professora particular de les infantes Eulàlia, Maria de la Pau i Pilar (1874), filles d'Isabel II, en l'exili de la reina a París. Amb la infanta Eulàlia mantengué una llarga relació epistolar. Morí el 10 d'octubre de 1920 a Godella (València).

La segona filla, Manuela, es casà amb l'aristòcrata sevillà Miguel de Medina. El matrimoni tengué una filla, que morí sent infant, i un fill que va ser sacerdot.

El brigadier Antoni Tur i Barrueta morí a Sevilla l'any 1833 a conseqüència de l'epidèmia de còlera que patí Andalusia entre 1833 i 1835, i que afectà especialment la província de Sevilla. Les circumstàncies de la mort foren les següents: l'epidèmia de còlera, amb molts morts diaris, provocà la sortida de la ciutat de Sevilla de les famílies amb més recursos. El governador de Sevilla també abandonà la ciutat, però abans transferí l'autoritat del càrrec al general eivissenc, aleshores en situació militar no activa. Només l'obligació moral féu que Antoni Tur restàs a la capital, ja que no era possible cap il·lusió de futur en aquelles circumstàncies tan greus. Assumida la responsabilitat del càrrec, el brigadier Tur prengué mesures de

desinfecció per a la ciutat i visità diàriament hospitals i cases particulars, fins que ell mateix emmalaltí i morí. María Amparo de Burgos, que no volgué separar-se del seu marit, també afectada del còlera, morí pocs dies després. Les filles, Teresa i Manuela, de tres i un any respectivament, restaren a l'atenció de Carmen de Burgos, germana de la mare, casada però sense infants. El matrimoni agombolà les dues òrfenes i, en el seu moment, els proporcionà una educació acurada i completa així com la relació social més distingida.¹⁵

Mèrits i condecoracions

El temps que Antoni Tur i Barrueta serví a l'exèrcit fou de 21 anys, 8 mesos i 27 dies, als quals hem d'afegir els abonaments de campanya que li correspongueren, segons la Reial Ordre de 20 d'abril de 1815, de 5 anys, 5 mesos i 14 dies, i 2 anys més per l'anada i tornada a ultramar (Perú), segons l'article número 6 del Reglament de la reial i militar ordre de Sant Hermenegild. En total té acreditats 29 anys, 2 mesos i 11 dies.

Fou fet presoner tres vegades a la Guerra del Francès: al tercer setge de la ciutat de Girona, a la caserna dels Alemanys, el 19 de setembre de 1809; al tercer setge de la ciutat de València, el desembre de 1811; i a la batalla de Castalla (Alacant), el 21 de juliol de 1812, on va rebre una ferida de sabre al cap.

En les tres ocasions acabà fugint i es presentà de nou al seu regiment.

Fou fet presoner a la batalla d'Ayacucho, després de la capitulació de l'exèrcit espanyol.

Antoni Tur rebé les següents distincions:

Cavaller de la Reial i Militar Ordre de Sant Hermenegild, Creus

13. Antonio Gutiérrez de la Fuente (Huentajaya, 1796 — Lima, 1878), el general a qui va adreçada la carta, va participar activament en l'enderrocament de José de la Mar, president constitucional de la república del Perú, i arribà a assolir la presidència provisòria de la república (29 de maig de 1829) fins a la presa de possessió del general Agustín Gamarra. Fou per dues vegades alcalde de Lima.

14. Document original dipositat a la Biblioteca Lilly (Lilly Library) de Bloomington (Indiana) USA. Col·lecció Latino-Americana.

15. Dades proporcionades per Faustino Selva i Ferrándiz i Francisco Tur de Montis i Figueroa a partir de la publicació interna de la Societat del Sagrat Cor *Lettres Annuelles de la Société du Sacré-Coeur*, 1920-1922.

de distinció del Primer i Segon Exèrcit, Creu de Fama de Girona, Yea, Moqueda, Campanya del Sud del Perú i Reconquesta d'Arequipa. ■

Antoni Tur rebé diverses condecoracions en reconeixement a la seua trajectòria militar

Annex 1

Transcripció cronològica de l'apartat del Full de Serveis que fa referència a les campanyes, batalles i accions de guerra en què participà Antoni Tur i Barrueta. L'original no fa cap divisió entre la Guerra del Francès i la del virregnat del Perú. La crònica dels fets es presenta tota seguida, sense numeració ni el signe del punt i a part. Les dates i noms que figuren entre claudàtors, sense lletra cursiva, són igualment de l'autor de la nota.

A la Península, Guerra del Francès:

1. *En el sitio de Gerona, y particularmente en el asalto de Monjuí [Montjuïc] el dia 8 de julio de 1809 y en el de Alemanes el 19 de Septiembre del mismo año, donde habiendo sido prisionero se fugó y presentó de nuevo a continuar sus servicios.*¹⁶

2. *Se encontró en la defensa de la Plaza de Valencia, en la invasión que hizo el enemigo en 9 de Marzo de 1810 hasta el 11 del mismo, habiendo hecho el Servicio que le correspondió dentro y fuera de la referida Plaza.*¹⁷

3. *En las acciones dadas en las inmediaciones de Morella el 21 y 24 de Junio y 19 de Julio del mismo año [1810] en que se atacó a la bayoneta. En el sitio de Morella el año 1810; en la Batalla de Valencia el 16 de Diciembre del mismo año; en la del 8 Abril de 1811 en las*

A la ciutat antiga de Girona es conserven les restes de la caserna dels Alemanyans, reducte fortificat on el 19 de setembre de 1809 Antoni Tur fou fet presoner (Fotografia: Cristòfol Guerau d'Arellano i Vilanova).

16. El tercer setge que patí la ciutat de Girona s'inicià el maig de 1809 pel general Gouvion Saint-Cyr amb tropes que superaven els 22.000 homes. La defensa de la ciutat la dirigia el governador militar Marià Álvarez de Castro. A principis del mes de juny la ciutat restà incomunicada i els assalts dels francesos, a les ordres del general Verdier, se succeïren des del 4 de juliol. Malgrat la resistència dels assetjats, els baluards de Sant Lluís, Sant Narcís i Sant Daniel i el fort de Montjuïc –en el qual es trobava el dia 8 de juliol de 1809 Antoni Tur– caigueren gradualment a mans franceses. El dia 19 de setembre de 1809, fou assaltat per les tropes franceses el reducte dels Alemanyans o caserna dels Alemanyans, defensat pel regiment de Borbó, al qual pertanyia Antoni Tur, que fou fet presoner. La resistència de la ciutat continuà fins a la capitulació del general Bolívar, substituït d'Álvarez de Castro, el 10 de desembre de 1809, davant el mariscal Augereau.

17. Fa referència al segon setge de la ciutat de València que es produí del 5 a l'11 de març de 1810 i que fou repel·lit pels seus defensors comandats pel general Caro. L'atac francès fou dirigit pel mariscal comte de Suchet. En aquest segon setge de la ciutat de València, Antoni Tur combaté en el segon regiment de València (2º Regimiento de Valencia) com a tinent graduat.

inmediaciones de Sarrión [Teroll], por la que en la orden general el Exmo. Sr. D. Luis de Bascourt, General en Jefe del 2º Ejército, en nombre de S. M. tubo a bien darle gracias por su bizarro comportamiento.

4. En 13 Octubre [1811] en la Sorpresa de Honda [Onda]; el 17 en la de Meira; en 25 en la Batalla sobre Sagunto y en las acciones de Segorve [Sogorb] dadas en el referido año.

5. En el último sitio de Valencia habiendo hecho durante él el arriesgado servicio de escuchas y guerrillas, donde habiendo sido hecho prisionero se fugó y se presentó nuevamente a continuar sus servicios.¹⁸

6. Se halló en la Batalla de Castalla en la que recibió una herida de sable en la cabeza y habiendo sido hecho prisionero lo llevaron a la Villa de Alcoy de donde se fugó y se presentó de nuevo en su Regimiento.¹⁹

7. Se encontró en las epidemias del Reyno de Murcia el año de 1812.²⁰

A ultramar, a la guerra contra els independentistes d'Amèrica:

1. Se halló en la expedición destinada al Mar del Sur a las órdenes de D. Fausto del Hoyo, habiéndose embarcado en Cádiz en 9 de Mayo de 1818 y pasado el Cabo de Hornos desembarcó en el puerto del

Antoni Tur fou fet presoner tres vegades a la Guerra del Francès, però sempre acabà fugint i tornant al seu regiment

Callao en 26 octubre del mismo después de una arriesgada navegación.²¹

2. Se halló en la 1ª y 2ª expedición a los Pueblos de Huacho y Huara [Huaaura] con motivo de haber desembarcado los insurgentes de Chile.²²

3. Se encontró en todo el 2º bloque del Puerto y Plaza del Callao que hizo la Escuadra Enemiga y en todas las acciones que hubo durante él y por el mérito que contrajo fue agraciado con el grado de Teniente Coronel.²³

4. Se halló en todo el 3er. bloque de otro punto. Por decreto del Exmo. Sr. Virrey del Perú expedido en uso de sus facultades en 29 de Abril de 1820 disfruta la Cruz concedida a los defensores de la inmortal Gerona y 1er. Ejército.²⁴

5. Estubo campado este Gefé cinco meses en la linia de Aznapuquio y se encontró en las distintas expediciones que hicieron sobre los enemigos. Salió de Lima con el mando de su Cuerpo en 25 de Junio de 1820, con una división al mando del Sr. General en Gefé con destino a apoderarse de la Sierra que ocupava el General Arenales, y habiendo llegado el 9 de Julio del mismo a Yanguas quedó comisionado para cerrar la retaguardia y custodiar el comboy; y a las once de la noche del indicado día fue terriblemente galguedado en un largo desfiladero, pero con sus

18. Encara que no dóna data, el darrer o tercer setge de València tengué lloc el desembre de 1811, en el qual la plaça de València hagué de capitular davant del general Suchet. En aquest setge, s'encarregava de la defensa de València el general Joaquim Blake ajudat pel general O'Donell. La plaça de València caigué el gener de 1812.

19. Encara que no indica data, molt probablement, es refereix a la batalla que tengué lloc el 21 de juliol de 1812 a Castalla (Alacant).

20. Fa referència a la important epidèmia de febre groga que patí l'antic regne de Múrcia entre 1810 i 1812.

21. L'expedició "Mar del Sur", al Perú, mereix un breu comentari. Fou una campanya militar formada per una força de 2.080 homes destinada a reforçar l'exèrcit espanyol del virregnat del Perú que es trobava amb dificultats per sufocar l'aixecament independentista sud-americà. El tinent coronel Fausto del Hoyo comandava els dos batallons d'infanteria del regiment Cantàbria, al qual pertanyia Antoni Tur amb la graduació de capità. La força militar es completava amb tres esquadrons de cavalleria i dues companyies de sapadors i artillers, així com municions, pólvora, canons i provisions. El contingent militar, que salpà de Cadis el 21 de maig de 1818, s'embarcà en un comboi d'onze transports escoltats per la fragata *María Isabel*, *Isabel* o *Reina María Isabel*, també anomenada *María Teresa*. L'expedició va patir tot tipus de desgràcies, començant amb el desembarcament a Tenerife del comandant de la *María Isabel*, el capità de navili Manuel del Castillo, que emmalaltí i fou substituït pel tinent de navili Dionisio Capaz. Dels onze transports que salparen, un quedà a Tenerife pel seu mal estat, i hagué de repartir els embarcats entre els altres vaixells; un altre, el *Trinidad*, desertà, i es lliurà a les forces argentines a Buenos Aires, l'agost de 1818; la fragata *María Isabel* i sis transports foren capturats, l'octubre de 1818, al port de Talcahuano per dos vaixells de la nova escuadra xilena. En definitiva, només tres transports de l'expedició "Mar del Sur" arribaren a la seua destinació. En un d'ells, hi anava Antoni Tur, que desembarcà al port d'El Callao el 26 d'octubre de 1818 després de més de cinc mesos de navegació des de la sortida de Cadis. La fragata *María Isabel* esdevengué el vaixell insígnia de la primera escuadra xilena amb el nom *O'Higgins*.

22. No indica data, el Full de Serveis, però és molt probable que la referència que fa al desembarcament dels "insurgents de Xile" tenguí a veure amb la primera expedició de l'almirall escocès Lord Cochrane, a les ordres del govern de Xile, el gener de 1819, per alliberar el Perú del poder espanyol. En aquesta primera incursió Cochrane va bloquejar i bombardejar El Callao i va passar per Huacho, Huaaura, Supe, etc. En aquests darrers punts repartiren propaganda patriòtica (independentista) i cartes a personalitats criolles amb la finalitat que s'adherissin al moviment independentista. El setembre de 1819 el mateix Cochrane s'embarcà en una segona expedició al Perú, tornà a bloquejar el port d'El Callao i va prendre el port de Pisco. No fou, però, fins al setembre de 1820 que desembarcà el gruix de l'anomenat "Ejército Libertador" del general San Martín en l'expedició conjunta d'Argentina i Xile.

23. Podria tractar-se del bloqueig anteriorment esmentat efectuat per Cochrane el setembre de 1819.

24. No indica data ni localitat del citat bloqueig. Sí que indica la data de la concessió de la Creu que l'acredita com a defensor de la Immortal Girona i component del Primer Exèrcit a la Guerra del Francès. Per la data, 29 d'abril de 1820, sabem que el virrei del Perú era aleshores Joaquín González de la Pezuela.

acertadas determinaciones desalojó a los enemigos de las eminencias habiéndoles cogido varias armas; la conducta de este Comandante mereció la aprobación del Sr. General en Gefe y continuando las marchas por los altos de Viñas, pasó la terrible Cordillera de los Andes, habiendo llegado a Jauja el 25 de otro mes; durante esta expedición se padecieron toda clase de privaciones pues no hubo más recurso que una ración de carne y fueron tantos los muertos que consternaron a los mas acostumbrados a los desastres de la Guerra.²⁵

6. En 25 de Agosto bajó con el Ejército a socorrer la Plaza del Callao y en la mutación de campo que se hizo en la rinconada de Late quedó con su Batallón a ser el último en abandonarlo cuya operación verificó a vista de la Caballería enemiga de la que atacó una parte a la Compañía de Cazadores, pero recibida con acertados fuegos desistió de su intento. En las distintas y críticas situaciones en que se halló el Ejército en tan atrevida expedición, pues emprendió con dos tercios menos de fuerza de la que contaba el enemigo, habiendo tenido un crecidísimo número de pasados, se portó este Gefe con la delicadeza y dureza que le distingue, por cuyos acontecimientos manifestó el Sr. General en Gefe en la orden general lo satisfecho que se hallaba de sus

servicios y fue recomendado al Sr. Virrey.²⁶

7. Se halló en las expediciones verificadas sobre Chacapalpa y Guayaguay para la esterminación del caudillo Terreros.²⁷

8. Se encontró en la gloriosa Batalla de Yca dada el 7 de Abril de 1822 habiendo andado para ello en 19 días 140 leguas y pasados dos veces los Andes; en seguida fue

**El 1833, a Sevilla,
el brigadier Tur es
féu càrrec de la
situació sanitària,
durant l'epidèmia
de còlera, fins que
emmalaltí i morí**

destinado a la persecución del caudillo Quirós en la que estuvo hasta su aprensión.²⁸

9. Se halló en la sangrienta y gloriosa Batalla de Moquegua, dada en 21 de Enero de 1823 en la que rompió a la bayoneta el Centro de los Enemigos que le formaban dos regimientos y le mataron el caballo; y por su bizarro comporta-

miento fue recomendado en el parte de otra Batalla y agraciado con el empleo de Teniente Coronel Mayor. En seguida marchó a reforzar el Ejército del Norte y a los cuatro meses de haber salido de él se le incorporó habiendo andado en otro término 800 leguas, pasando los Andes inmensidad de veces sin más recurso que maíz torrado y carne de Llama.²⁹

10. Se halló en la ocupación de Lima en Junio de 1823 y en el reconocimiento verificado sobre los castillos en el que hubo un vivo Cañoneo. Habiendo los reveldes invadido el alto Perú fue destinado a él y encontrándolos nuestro ejército en Quito fueron perseguidos hasta su total esterminio por cuya Campaña se le concedió el grado de Coronel, y disfruta de la Cruz concedida por ella. Sin descansar marchó a la reconquista de Arequipa y su comportamiento fue tan brillante como manifiesta el parte de ella: a los siete meses bolbió a incorporarse en el Ejército del Norte, habiendo andado en ellas más de 1500 leguas.³⁰

11. Se encontró en la expedición del Cerro en Enero de 1824. Habiéndose sublevado los Castillos del Callao a nuestro favor fue destinado a ocuparlos y a la rapidez de las marchas se devió su Gobernación, pues los amotinados intentaban unas sublevaciones; en los meses de Junio y Julio de otro año se le confiaron varias espedi-

25. Aquest escrit ens permet saber que Antoni Tur lluità contra les tropes del general José Álvarez de Arenales, en l'inici del que fou considerada la primera campanya d'aquest general contra els espanyols a la Sierra del Perú. Álvarez de Arenales tenia per missió formar partides guerrilleres. Per últim cal remarcar les expressives referències que en aquest cas ens dona el Full de Serveis en referir-se al gran nombre de morts que hi hagué a la "Sierra", les mancances patides i la duresa de l'entorn físic. Tot això és indicador de la duresa de la campanya militar d'Antoni Tur.

26. Aquest paràgraf fa referència al crescut nombre de "pasados", és a dir, de desertors, que patí el batalló realista d'Antoni Tur.

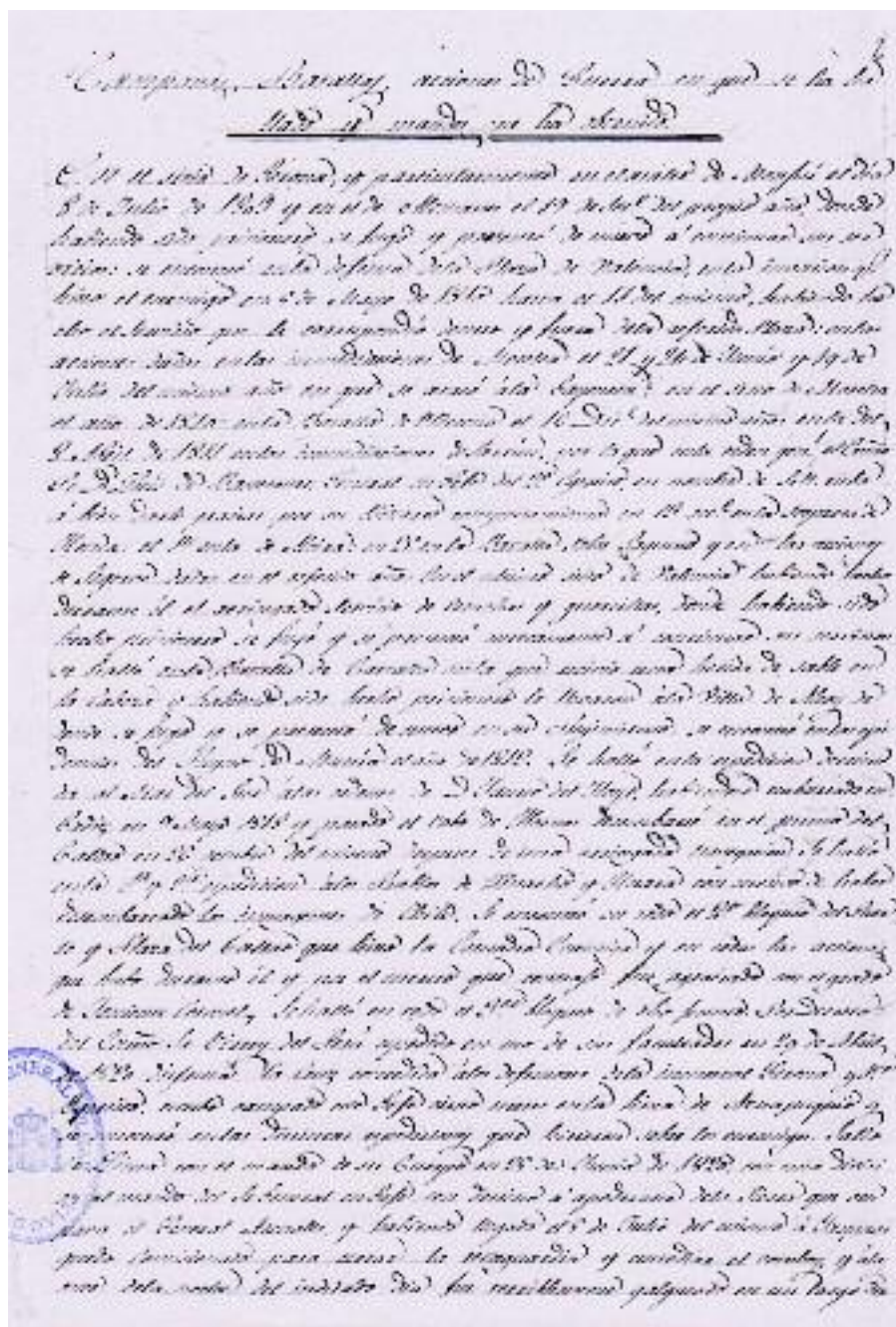
27. El cabdill Terreros a qui al·ludeix l'escrit és, sens dubte, Bruno Terreros (1782-1832), considerat un dels prohoms de la independència del Perú. Era un frare franciscà que es convertí en guerriller enfurismat pel furt que les forces realistes feren dels objectes sagrats de l'església que regentava a Chupaca, i de la crueltat mostrada pel coronel espanyol José Carratalá amb els patriotes independentistes de la regió. Col·laborà amb l'expedició del general Álvarez de Arenales en la zona de Chapacalpa, en el centre del Perú. Bruno Terreros, que no fou "exterminat", tornà al ministeri sacerdotal el 1825, després de la independència del Perú.

28. La "gloriosa batalla de Yca", en la qual participaren el batalló Cantàbria i Antoni Tur, tengué com a resultat una clara victòria tàctica de les forces realistes del general José de Canterac sobre les forces peruanes dirigides pel general Domingo Tristán. La divisió del general Tristán, que es replegava des d'Ica cap a Pisco, fou destruïda i es capturà un dipòsit de 4.000 fusells. Respecte al cabdill Quirós -Cayetano Quirós o Quiroz- sabem que era el cap d'una partida de guerrillers indígenes molt activa a la "Sierra", a la contrada de Huamanga.

29. En efecte, la Batalla de Moqueda (21/01/1823) va representar una victòria remarcable de les forces realistes sobre les forces independentistes. La victòria de Moqueda fou la continuació del també triomf realista en la batalla de Torata, que tengué lloc dos dies abans, el 19 de gener de 1823. El valeros comportament d'Antoni Tur a Moqueda determinà el seu ascens al grau de tinent coronel major.

30. La ciutat de Lima fou ocupada temporalment per forces realistes dels generals Canterac i Valdez el 18 de juny de 1823.

Reproducció d'una pàgina del Full de Serveis d'Antoni Tur i Barrueta, que fa referència a les campanyes, batalles i accions de guerra en què participà el militar eivissenc.

pasó a Lima donde fue preso y conducido de cárcel en cárcel a la costa del Sur hasta Pisco donde se embarcó para la Península en 30 Marzo 1825: arribó a Cádiz en 19 de Septiembre de otro año. Pasó a Sevilla a calificarse y en 7 de Diciembre del mismo año obtuvo la licencia ilimitada.

13. Por Real orden de 17 de Abril de 1826, fue nombrado a propuesta del Sr. Ynspector General del arma para pasar revista de Ynspección al Cuerpo de Ynválidos y Compañía de Hábiles de la Provincia de Sevilla. Por Real orden de 7 de noviembre de 1827 fue nombrado Gefe de Brigada de los Cuerpos de voluntarios Realistas de la Provincia de Sevilla cuyo destino se le confirió como Coronel Brigadier ilimitado, donde continúa. Es Caballero de la Real y militar orden de San Hermenegildo y se halla condecorado con las Cruces de distinción del 1º y 2º Egércitos, de fama de Gerona, Yea, Moquegua, Campaña del Sur del Perú, en 1823 y reconquista de Arequipa. = La antecedente oja de Servicios está conforme y arreglada a los documentos presentados por el Brigadier D. Antonio Tur; Sevilla 31 de Diciembre de 1830 = Antonio Maury = Vº Bº = Quesada

Como Secretario de la Capitanía General de Andalucía,

Certifico: que la oja de Servicios que antecede es copia de la original que ecsiste en la Secretaría de mi cargo.

Sevilla doce de mayo de mil ochocientos treinta y uno. ■

ciones sobre los Andes y en ellas llenó los deseos del Exmo. Sr. General en Gefe: Se encontró en la acción de Reyes en 6 de Agosto del mismo y en la retirada al Cuzco: en 26 de octubre del indicado marchó con el Egercito en Cuzco de Bolívar y el 3 de Diciembre se le mandó atacar la retaguardia enemiga, les dispersó dos Batallones, causó

inmensidad de Muertos, heridos y prisioneros, y casi todo el parque quedó en su poder, por cuyo singular hecho fue nombrado Brigadier en el Campo de Batalla.³¹

12. Se halló en la desgraciada Batalla de Ayacucho en 9 de Diciembre 1824 y fue el último con su Regimiento en ceder el Campo; de resultas de esta Capitulación

31. El mes de febrer de 1824 la fortaleza d'El Callao caigué a mans realistes com a conseqüència de la rebel·lió de les tropes que l'ocupaven, i es mantengué sota comandament espanyol fins després de la derrota realista d'Ayacucho (22 de gener de 1826). Molt per sobre, passa l'escrit, el que anomena l'"acción de Reyes en 6 de Agosto 1824". Aquesta "acció" correspon a la coneguda batalla de Junín que tengué lloc a prop del poble de Reyes a les pampes de Junín. La batalla de Junín representà una important victòria de l'exèrcit independentista peruà, comandat per Simón Bolívar, sobre l'espanyol comandat pel general Canterac. En record d'aquesta batalla el poble de Reyes rebé oficialment el nom de "Heroica Villa de Junín".

Annex 2

Transcripció del document de la "Junta de Agravios y Purificaciones" de Sevilla:

Don Antonio Atauri Capitán de Ynfantería, condecorado con el Escudo de fidelidad al Rey N. S. y con varias cruces de distinción por acciones de guerra, Secretario de la Capitanía General de Andalucía, y de la Junta de agravios y purificaciones de la misma &^a Certifico, que habiéndose instruído en la Secretaría de esta Capitanía General expediente a solicitud de D. Antonio Tur Brigadier de Ynfantería para calificar la conducta política, y Militar que ha observado en los dominios de América de que procede, en virtud de la Real Orden de veinte y siete de febrero último se encuentra al fo-

lio diez y seis del mismo, un dictamen del Señor Auditor de guerra de este Ejército, que copiado a la letra es como sigue = Exmo. Señor. Considero plenamente calificada la conducta del Brigadier D. Antonio Tur con los documentos que ha exhibido, los unos originales, y los otros en copias, que el fiscal ha comprobado con aquellos, y especialmente las certificaciones del Exmo Señor Conde de los Andes Virrey del Perú, y del Señor D. Alejandro González Villalobos, Mariscal de Campo de los Reales Ejércitos y Comandante de Armas de Antequera, que una y otra acreditan su comportamiento político y Religioso, no menos que el Militar de que hablan los demás documentos, y por lo mismo devo inclinar a V. E. a que declarando bien calificada su conducta con-

forme a la Real Orden de veinte y siete de febrero de este año se le dé la certificación competente para el uso de su derecho; sobre todo V. E. resolverá lo mas oportuno = Sevilla veinte de Octubre de Mil ochocientos veinte y cinco = Emo. Señor = Rafael Linares y Quadrado = Y habiéndose conformado S. E. con el inserto dictamen providenció le librase el fiscal que ha actuado en dichas diligencias la correspondiente certificación que corresponde al interesado quien habiendo expuesto que la ha remitido a la Superioridad, y solicitado que le expida otra, le doy la presente en virtud de orden de S. E. y para los fines que le convengan en Sevilla a siete de Diciembre de mil ochocientos veinte y cinco = Antonio Atauri = V^o. B^o. ■

ACCESSORIS I RECANVIS PER A
AUTOMOCIÓ I INDÚSTRIA • FERRAMENTES
BATERIES • CORRETGES • COIXINETS
FILTRES D'OLI I GASOIL
MATERIAL PER A JUNTES
MÀNEGUES

Av. de Sant Josep de sa Talaia, 51-53
07800 Eivissa

Telèfon 971 392 370 • Fax 971 391 914